

ὅσα ἠθέλομεν δείξει ἐξωτερικῶς, εἶναι μάταια δείγματα καὶ μισηταὶ προσφοραὶ εἰς τὸν Κύριον, οὗ τινος εἶναι ἡ γῆ καὶ τὸ πλῆρωμα αὐτῆς. Ταῦτα λοιπὸν τὰ ἐσωτερικὰ αἰσθήματα εἶναι ἡ ψυχὴ τῆς ἐξωτερικῆς λατρείας, ἥτις συνίσταται ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν τελετῶν, καὶ εἶναι χρέος ἡμῶν ἀπαραιτήτων. Τότε ὁμῶς γίνεται ἄξια τοῦ Θεοῦ καὶ ἁγιασμός τοῦ ἀνθρώπου, ὅταν ἦναι ἠνωμένη μετὰ τὴν ἐσωτερικὴν λατρείαν διότι ἄλλως, εἶναι ὡς ἄψυχον σῶμα, ἢ ὡς κύμβαλον ἀλαλάζον.

Ἡ ἀνάγκη τῆς εἰς Θεὸν ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς λατρείας ἀποδεικνύεται μετὰ τὸν ἀπλοῦστατον συλλογισμόν· ὁ Θεὸς εἶναι ὁ Δημιουργὸς καὶ Κύριος τῶν αἰσθητῶν ὁμοῦ καὶ λογικῶν ποιημάτων· ἔχει λοιπὸν δικαίωμα ἀπαιτήσεως παρ' αὐτῶν αἰσθητῆς καὶ λογικῆς προσφορᾶς. Ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος μετὰ τῶν θείων ποιημάτων εἶναι τοιοῦτον· ὁφείλει λοιπὸν εἰς τὸν Θεὸν λατρεῖν λογικὴν καὶ αἰσθητήν. Τοιαύτη δὲ λατρεία εἶναι μόνῃ ἡ χριστιανικὴ (1).

Εἰς δύο καθήκοντα περιλαμβάνεται ἡ εἰς Θεὸν διπλῇ λατρεία τοῦ ἀνθρώπου, εἰς τὸ νὰ τιμᾷ καὶ νὰ ὑποτάσσεται εἰς αὐτόν.

Τιμᾷ ὁ ἄνθρωπος τὸν Θεὸν ἐξωτερικῶς, ἐγείρων εἰς αὐτὸν ναοὺς καὶ θυσιαστήρια, προσφέρον δαΐσεις, καὶ θυσίας, καὶ πράξεις εὐχαριστηρίους, διὰ τὰ ὅσα ἀπῆλκυσε καὶ ἀπολαμβάνει ἀγαθὰ παρὰ τῆς θείας αὐτοῦ ἀγαθότητος, καὶ παριστάμενος εἰς τὰς γινομένας τελετὰς πρὸς δημοσίαν εὐχαρίστησιν τῆς παγκοσμίου αὐτοῦ ἀγαθότητος, καὶ εἰς δόξαν καὶ προσκύνησιν τῶν θείων αὐτοῦ τελειωτήτων. Ἡ ἐξωτερικὴ αὐτῇ λατρεία, σύμφωνος οὖσα μετὰ τὸν ὀρθὸν λόγον, δὲν εἶναι ὀλιγώτερον σύμφωνος καὶ μετὰ τὴν ἐσωτερικὴν, ἥτις θεωρεῖται εἰς τὴν ἐκ ψυχῆς καὶ καρδίας ὑποταγὴν εἰς Θεόν, δηλαδή, εἰς τὸ νὰ γνωρίζωμεν αὐτὸν καὶ νὰ προσκυνῶμεν ὡς ποιητὴν ἡμῶν· εἰς τὸ νὰ δουλεύωμεν αὐτὸν λογικῶς ὡς Κύριον ἡμῶν, νὰ φοβώμεθα αὐτὸν ὡς κριτὴν καρδιογνώστην, νὰ φυλάττωμεν τοὺς νόμους αὐτοῦ ὡς ὑπερτάτου, ἀπταίστου καὶ παναγάθου νομοθέτου, νὰ ἀγαπῶμεν αὐτὸν ὡς εὐεργετικὸν πατέρα, καὶ νὰ ἐλπίζωμεν εἰς αὐτὸν ὡς ὑπέρτατον βοηθουτὴν καὶ ἀνταποδότῃν τῶν θεαρέστων πράξεων καὶ θελησέων ἡμῶν. Ὁ Θεὸς θέλει νὰ ἡμεθα προσεκτικοὶ καὶ εἰς τὴν φωνὴν τοῦ ὀρθοῦ λόγου, καὶ πιστοὶ εἰς τὴν ἐξακολούθησιν αὐτοῦ· διὰ τοῦτο ἐχάρισεν εἰς ἡμᾶς τὸ πολύτιμον τοῦτο χάρισμα, ὅπερ ὀφείλομεν νὰ φωτίζωμεν διὰ τῆς ὀρθῆς παιδείας, καὶ νὰ στοχαζώμεθα ὡς ὄργανον, ὡς λειτουργίαν καὶ ἐρμηνείαν τῶν ὑπερτάτων θελημάτων αὐτοῦ. Ὅθεν θέλει κρίνει ἡμᾶς κατὰ τὴν καλὴν ἢ κακὴν χρῆσιν, ἣν ἠθέλομεν κάμει τοῦ λογικοῦ, ἐργαζόμενοι τὰς παρ' αὐτοῦ ὑπαγορευμένας ἀρετὰς ἢ ἀκολουθοῦντες τὰς θελήσεις τῆς ἀλόγου κακί-

(2) Ὡς γάρ ἐσμεν ἡ περιτομή, οἱ πνεύματι Θεῷ λατρεύοντες καὶ καυχώμενοι ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, καὶ οὐκ ἐν σαρκὶ πεποιθότες. (Πρὸς Φιλιπ. γ'. 5.)